Prof. Monica Dușan – muzeograf

ISTORIE LOCALĂ ȘI ETNOGRAFIE LA MUZEUL DIN BRAD

Expoziția de Istorie Locală și Etnografie Brad își desfășoară activitatea într-o clădire construită între anii 1964-1965, pe una din străzile vechi ale municipiului Brad, în apropiere de podul peste Crișul Alb, sub care, într-un sfârșit de octombrie al anului 1784, Crișan vorbește cu iobagii din Zarand veniți la târg, le arată crucea de aur primită de Horea de la împărat, și-i cheamă la biserica din satul Mesteacăn, pentru mai multe lămuriri.

Curtea mare a muzeului, înverzită, înconjurată de nuci și tei impozanți, amintește vizitatorului de ograda de altădată a bunicilor. Casa tradițională adusă din satul Țebea, o casă de miner, care într-un viitor apropiat va fi amenajată corespunzător prin grija și susținerea materială a Muzeului Civilizației Dacice și Romane Deva, aduce în fața călătorului un crâmpei din aerul patriarhal al satului zărăndean de acum un veac.

Casa așezată în curtea muzeului este ridicată pe o temelie scundă, din piatră. Pe această temelie sunt puse tălpile casei din lemn de stejar, cioplite în patru fețe, îmbinate la colțuri în *cheotori drepte.* Pereții casei sunt realizați din bârne din lemn de brad dispuse orizontal și încheiate la colțuri în sistemul *coadă de rândunică.*

Acoperișul construcției este în 4 ape, iar materialele utilizate inițial pentru acoperire au fost paiele de grâu. Recent, învelitoarea acoperișului a fost refăcută din șindrilă, deoarece lipsa paielor recoltate manual și a celor pricepuți în aranjarea lor a făcut dificilă, dacă nu imposibilă, menținerea vechiului tip de învelitoare.

Casa zărăndeană se compune din două încăperi: *camera de locuit* și *cămara.* Pe lungimea fațadei, de-a lungul celor două încăperi, este construită prispa sau *târnațul*, cum este denumit în zonă. Prispa este închisă în partea de jos cu scânduri traforate, iar intrarea pe prispă se face pe o portiță.

După încheierea în totalitate a procesului de amenajare a interiorului, spațiul va fi un loc propice desfășurării activităților de învățare/practicare a diverselor meșteșuguri specifice zonei, a șezătorilor și a altor activități.

Expoziția de Istorie Locală și Etnografie Brad a fost inaugurată în luna ianuarie a anului 1988, după ce respectiva clădire a suferit un proces de reabilitare în perioada anilor 1985-1987. Patrimoniul muzeului a avut ca bază de pornire colecția de artă populară și etnografie a pasionatului colecționar brădean, Ștefan Safian. Colecția de atunci a fost achiziționată de Muzeul Județean de Istorie din Deva, cum se numea la data aceea Muzeul Civilizației Dacice și Romane.

În timp, patrimoniul muzeului a fost completat

prin donații și achiziții făcute din satele Zarandului de munte, acesta însumând astăzi toate elementele de artă populară și etnografie specifice Țării Zarandului. Astfel, întâlnim în colecțiile muzeului întreaga gamă de unelte specifice meșteșugurilor zărăndene, unelte agricole, de prelucrare a lânii și a cânepii, mici instalații tehnice sau machete ale acestora, piese din lemn, metal, textile, instrumente muzicale, icoane, documente fotografice, etc., toate însumând un număr de 1.2oo de obiecte.

Una dintre piesele valoroase din expoziție, care suscită mereu interesul vizitatorilor, este *mașina de spălat* realizată de țăranul din Ormindea, Ioan Stoica, la sfârșitul secolului al XIX-lea, un "țăran" a cărui invenție, o *pasere zburătoare,* adică un aparat de zbor, a fost expusă în anul 1884, la prima expoziție organizată de Asociațiunea "Astra" Sibiu.

Mașina de spălat prezentă în expoziția noastră are aspectul unui "ciubăr" din doage de lemn, montat pe un suport metalic circular, cu trei picioare. Deasupra se închide cu un capac circular realizat din același lemn și în aceeași manieră în care este construit corpul "mașinii". Un ax este montat în centrul capacului, acționat de un mecanism format din două roți dințate, din metal, care sunt la rândul lor acționate de o tijă metalică. Acționată manual această tijă printr-o mișcare circulară stânga - dreapta, ea pune în mișcare mecanismul format din cele două roți dințate, care la rândul lor, rotesc axul central. Acest ax se continuă în interiorul mașinii cu două lațuri din lemn așezate în cruce, în plan paralel cu capacul mașinii. La fiecare extremitate a lațurilor respective este prinsă în plan vertical, câte o bucată de lemn de formă cilindrică de aproximativ 30 cm. Cei patru cilindrii de lemn aveau menirea de a roti stânga-dreapta, hainele din interiorul "mașinii".

Această *mașină de spălat haine* demonstrează încă odată, dacă mai era nevoie, ingeniozitatea țăranului român, capacitatea acestuia de a realiza lucruri mari cu mijloace mai mult decât modeste, de a ieși din orice impas, de a-și ușura munca prin intermediul unor adevărate opere de inginerie.

De-a lungul timpului la Muzeul de Istorie și Etnografie Brad s-au organizat numeroase expoziții tematice care au avut drept scop promovarea istoriei

locale, a artei populare și a etnografiei zărăndene, după cum urmează: "Lemnul-de la materie la spirit", "Ceramica dacică în perioada regatului dac", "Imigranți ardeleni în America", "Ceramica zărăndeană", etc.

În prezent, sălile muzeului găzduiesc expoziția cu tema "Ia zărăndeană- artă, echilibru, rafinament", expoziție care aduce un omagiu iei, acest monument al artei populare românești, dar și celor care au realizat-o.

Costumul popular românesc este un monument al artei populare autohtone, un document istoric, o carte de identitate a poporului român. Deşi fragil, el a străbătut mileniile, fiind astăzi un document de nepreţuită valoare. Frumuseţea iilor româneşti măiestrit lucrate, nu pare să fie întrecută de niciunul dintre obiectele similare ale altor culturi vecine.

Toate aceste cusături măiestre ivite pe pânză sub degetele agile şi meştere ale ţărăncii, sunt pieritoare. Ele, cusăturile respective, ne leagă de cei care au fost înaintea noastră, de cei care vor veni în urmă. Odată pierdute aceste comori, vom deveni mult mai săraci, fără rădăcinile care ne-au ţinut de atâtea milenii pe aceste locuri. El, costumul popular, este unul dintre numeroasele dovezi ale trăirii noastre din vremuri uitate, pe aceeaşi vatră pe care au trăit străbunii. Iar ia este obiectul de artă populară care ne poate face trecerea din domeniul artei în acela al istoriei, fiind aşa cum aminteam şi mai sus, un document istoric de nepreţuit pentru poporul român. De aceea, prin expoziția noastră am încercat să-i acordăm toată atenția cuvenită și să-i evidențiem valoarea artistică, dar și aceea de document istoric.

În ultimul timp muzeul nostru a încercat să atragă elevii de la școlile din zonă și să-i implice în activitățile muzeului. Astfel, în perioada vacanțelor de vară, la muzeu s-au organizat ateliere pe diverse teme: atelierul de confecționare a hârtiei din deșeuri,

care l-a avut coordonator pe meșterul hârtier de la Muzeul Țăranului Român, Răzvan Supuran, atelierul de cusături tradiționale și atelierul de pictură pe sticlă. Toate aceste activități au atras un număr important de tineri de diverse vârste, dar și părinți care au lucrat cot la cot cu copiii lor.

În săptămânile de "școală altfel" ale școlilor din zonă, muzeul a avut activități și invitați speciali, meșteri și poeți populari.

Elevii s-au putut bucura de trageri cu arcul la țintă,

dar au aflat și multe lucruri noi despre strămoșii noștri daci, despre strategiile de război utilizate de regele Decebal, precum și despre armele pe care le foloseau aceștia în luptă.

Au fost și întâlniri cu poeta populară Ileana Cornelia Neaga care le-a recitat poezii în grai, poezii ce au avut

ca temă obiceiurile și tradițiile satului zărăndean, dar și întâlniri cu meșteri populari. Petrică Mateș le-a arătat cum se confecționează fluierele, cum se ornamentează și ce esențe de lemn se utilizează, iar Petru Borza le-a povestit despre lut, roata olarului, cuptorul de ars ceramica, dar i-a învățat să și facă oale la roată, copiii plecând fericiți acasă, cu propria "creație". Toate aceste activități s-au încheiat cu discuții, întrebări adresate de elevi invitaților și bineînțeles, cu vizitarea expoziției tematice din muzeu.

În perioada Postului Mare elevii școlilor din zonă au participat la ateliere de **"încondeiere a ouălor", "de bătut toaca" și "de olărit".**

În 2016 muzeul a organizat cu ocazia Zilelor Municipiului Brad, un Târg al Meșterilor Populari Zărăndeni, la care au participat un număr de 10 meșteri populari din județele Hunedoara și Arad.

Prin toate activitățile pe care le organizează muzeul nostru, încercăm să conservăm, să promovăm dar și să perpetuăm valorile milenare ale satului tradițional zărăndean, de la tradiții, ritualuri și obiceiuri, artă populară, meșteșuguri, până la bucătăria tradițională. Mi-aș dori ca spațiul nostru să fie un "acasă" al tuturor brădenilor, zărăndenilor, al tuturor celor care simt românește, al celor cărora le este dor de casa bunicilor, de liniștea, valorile și spiritualitatea satului patriarhal românesc.

(Fotografii: ing. Bujor Dușan).